
Коршун Вольга Анатольеўна,
галоўны бібліятэкар юнацкага
філіяла дзяржсаўнай установы
культуры «Гродзенская абласная на-
вуковая бібліятэка імя Я.Ф.Карскага»
(Рэспубліка Беларусь)

**«ПРЫМІ НАШУ ДЗЯКУ...»:
УШАНАВАННЕ ПАМЯЦІ СУСВЕТНА ВЯДОМАЙ
ПІСЬМЕННІЦЫ Э.АЖЭШКІ СУПРАЦОЎНІКАМ ДУК
«ГРОДЗЕНСКАЯ АБЛАСНАЯ
НАВУКОВАЯ БІБЛІЯТЭКА ІМЯ Я.Ф.КАРСКАГА»**

«Май сэрца як мага чысцейшае і аддавай паслугі як мага большая зямлі і людзям...», - такім быў адзін з жыщёвых дэвізаў польскай пісьменніцы, нашай знакамітай зямлячкі Элізы Ажэшкі.

Усё жыцце «каралевы польскай прозы і пакутлівой праўды», як называў яе Францішак Багушэвіч, было звязана з нашым старажытным горадам Гродна і яго бліzkімі і далёкімі ваколіцамі.

Пісьменніца блізкая і дарагая нам. Яе запрашалі жыць у Варшаву, але яна не пагадзілася. Засталася ў Гародні, дзе пражыла каля 40 гадоў.

З 1894 года па май 1910-га Э.Ажэшка жыла ў будынку на вул. Садовай, які быў вядомы як «шэры дворык». Адзін з падарожнікаў у пачатку XX ст. адзначыў: «З ніzkага яе дома на вуліцы Садовай ідуць дзіўныя праменні, якія пранікаюць у сэрцы і падтрымліваюць навокал высокую тэмпературу душ. Дастаткова паразмаўляюць тут з людзьмі, каб адчуць, што блізка, побач знаходзіцца чистая і вечна жывая крыніца, з якой чэрпаюцца светлыя думкі. Імя вялікай аўтаркі ўсім добра вядомае, сядзібу яе пакажа нават дзіця». У гэтым доме Эліза Ажэшка пражыла да канца сваіх дзён. 18 мая 1910 года яе не стала. Падводзячы вынікі жыщёва шляху пісьменніцы, тэатральны дзеяч і крытык Юзаф Катарбінскі сказаў над яе маглай: «Яна была жывой мудрасю і чулым сэрцам цэлай эпохі».

У 1953 годзе на доме, у якім жыла пісьменніца, была ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

Згодна з рашэннем Міністэрства культуры БССР у 1958 годзе ў былым доме пісьменніцы пры абласной бібліятэцы адкрыта чыталь-

ная зала імя Э.Ажэшкі, якая аблугаўала 255 чытачоў. У 1964 годзе дом Э.Ажэшкі быў аддадзены пад бібліятэку.

Па рашэнні ўпраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама ў красавіку 1965 года на базе чытальнай залы імя Э.Ажэшкі адчыніў свае дзвёры юнацкі філіял Гродзенскай абласной бібліятэкі імя Я.Ф.-Карскага, а ў 1966 годзе - аддзел літаратуры на замежных мовах, які ў 1968 годзе атрымаў у падарунак ад Польскай Народнай Рэспублікі творы Э.Ажэшкі. З 1965 да 2000 года ў доме таксама знаходзілася Гродзенскае аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Дзякуючы намаганням загадчыка юнацкага філіяла Шагун Людмілы Рыгораўны ў 1967 годзе была створана экспазіцыя, прысвечаная жыццю і творчасці Э.Ажэшкі. Яна ўключала самыя разнастайныя матэрыялы: фотаздымкі, карціны, рэпрадукцыі, гербарый, кнігі, лісты пісьменніцы і інш.

Дом Э.Ажэшкі стаў цэнтрам для правядзення міжнародных канферэнцый, прысвеченых знакамітай пісьменніцы. Арганізаторы не выпадкова запрашалі гасцей у гэты дом, які вылучаўся пры жыцці гаспадыні высокім духоўным і разумовым патэнцыялам. Ён быў адчынены для кожнага, хто цаніў добро і праўду і адчуваў сіmpатыю да людзей незалежна ад іх становішча ў грамадстве і веравызнання.

Першая міжнародная канферэнцыя «Жыщё - творчасць - эпоха Э.Ажэшкі» адбылася 13-15 кастрычніка 1995 года. Яе арганізаторамі былі: ДУК «Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я.Ф.Карскага», Камітэт памяці Э.Ажэшкі, Генеральнае консульствы Рэспублікі Польшча ў г.Гродне, ГА «Саюз палякаў на Беларусі», Польскае навуковае таварыства.

Другая канферэнцыя - «З невялікага Гродна да вялікага свету» (літаратурная і грамадская дзейнасць Э.Ажэшкі) - адбылася 11-13 кастрычніка 1996 года, дзякуючы сумесным намаганням Камітэта памяці Э.Ажэшкі, Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я.Ф.Карскага, Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я.Купалы, аддзела культуры Гродзенскага гарвыканкама, ГА «Саюз палякаў на Беларусі».

На канферэнцыях былі агучаны 34 рэфераты на беларускай, польскай і рускай мовах. Iх аўтары прыехалі з розных куткоў Беларусі, Польшчы і Расіі. Прадстаўлены культурныя цэнтры Гродна, Мінска, Масквы, Варшавы, Кракава, Гданьска і інш. Сярод удзельнікаў былі гісторыкі, філософы, літаратуразнаўцы, этнографы, тэатразнаўцы, бібліятэкі, кіназнаўцы...

Тэматыка рэфератаў самая разнастайная. Біяграфічныя даследаванні тычыліся такіх падзеяў, як контакты пісьменніцы з М.Здзяхоўскім, сям'ёй Абрамскіх. Заслуханы рэферат аб упамінанні Мількаўшчыны і Гродна ў лістах пісьменніцы. Разгледжана гісторыя будаўніцтва помніка Э.Ажэшкі ў г.Гродне. Абмяркоўваліся новыя матэрыялы з архіваў горада, вывучаўся ідэйныя накірункі ў рамане Э.Ажэшкі «Над Нёманам» і г. д.

Тэма трэцяй канферэнцыі, якая праводзілася 3-5 кастрычніка 1997 года, - «Э.Ажэшка ўчора і сёння. Творчасць і рэцэпцыя». Удзельнікі азнаёмілі прысутных з апошнімі даследаваннямі. Былі зроблены даклады на самыя разнастайныя тэмы: «Э.Ажэшка і аўтабіографія», «Над Нёманам» - апошняя эпапея Э.Ажэшкі», «Аб асаблівасцях мовы Э.Ажэшкі», «Малая радзіма ў лістах «гродзенскай самотніцы», «Афарыстыка Э.Ажэшкі. Нарыс проблематыкі» і інш.

Першая Міжнародная Ажэшкайская чытанні «Любоў да зямлі... Любоў да людзей» адбылася 25-26 чэрвеня 2004 года. Арганізаторамі сталі ДУК «Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я.Ф.Карскага» і ГА «Саюз палякаў на Беларусі». Прагучалі 12 дакладаў на беларускай і польскай мовах на наступныя тэмы: «Творчасць Элізы Ажэшкі на польска-беларускім культурным памежжы», «З гісторыі помніка Яну і Цэцыліі», «Ціхая справа міласэрнасці», «Ажэшкайская мясціны на Гродзеншчыне ў беларускім друку другой паловы ХХ стагоддзя» і інш.

Па рашэнні Гродзенскага аблвыканкама да 160-годдзя з дня нараджэння Э.Ажэшкі 18 чэрвеня 2001 года адбылося ўрачыстае адкрыццё мемарыяльнага пакоя, прысвячанага жыццю і творчасці Э.Ажэшкі. Адчувальную дапамогу ў яго арганізацыі і папаўненні экспанатамі аказвалі арганізацыі, установы і грамадскасць горада Гродна, Генеральнае консульствы Рэспублікі Польшча ў Гродне, ГА «Саюз палякаў на Беларусі», суд Кастрычніцкага раёна г.Гродна.

Тут, як і сто гадоў таму, любімы камін пісьменніцы, на кніжных паліцах - кнігі, на сценах - любімая карціны, гербарый, стол, крэслы, дываны - усё аформлена так, каб максімальная перадаць гістарычны каларыт эпохі.

У дому захаваліся мармуровы камін, драўляны тамбур, упрыгожаны разьбой, балконная агароджа.

Асаблівую каштоўнасць уяўляюць прыжыщёвыя выданні пісьменніцы на рускай і польскай мовах. Гэта: раман «Над Нёманам»;

(1881 г.), аповесці: «Нізіны» (1888 г.), «Пан Граба» (1884 г.), «Ад астра» (1904 г.); зборнік апавяданняў «Меланхолікі» (1896 г.); перапіска пісьменніцы і інш. Наведвальніка, які прыйшоў сюды, не пакідае адчуванне, што гаспадыня дома, пані Эліза, толькі што выйшла з пакояў...

У доміку беражліва захоўваюць усё тое, што ўзнаўляе жыццёвы і творчы шлях Э.Ажэшкі. Так, былі набыты копіі архіўных дакументаў:

- Метрычны запіс аб узяціі шлюбу Элізы Паўлоўскай і Пятра Ажэшкі ад 9 студзеня 1858 года.

- Прашэнне дваранкі Э.Ажэшкі аб выдачы замежнага пашпарту ад 18 лістапада 1892 года.

- Метрычны запіс аб узяціі шлюбу Станіслава Нагорскага з Элізай Ажэшкай ад 21 каstryчніка 1894 года.

- Рахунак даходу і расходу па арганізацыі канцэрта-балю ад 6 студзеня 1908 года.

- Запіс аб смерці Э.Ажэшкі ад 5 мая 1910 года.

Круглы год наведваюць яе дом людзі. Супрацоўнікі юнацкага філіяла і аддзела выданняў на замежных мовах абласной бібліятэкі праводзяць экспкурсіі для суайчыннікаў і замежных гасцей па мемарыяльным пакой на беларускай, рускай, польскай, англійскай і німецкай мовах. У перыяд з 2001 года мемарыяльны пакой наведалі каля 35 тысяч чалавек. Гэта жыхары г.Гродна, госьці з іншых куткоў Беларусі і розных краін свету: Украіны, Польшчы, Расіі, Германіі, Францыі, Чэхіі, Ізраіля, Амерыкі.

Супрацоўнікі бібліятэкі захоўваюць не толькі музейныя экспанаты, але і традыцыі Э.Ажэшкі, якая, як сведчаць гістарычныя факты, актыўна займалася грамадскай і дабрачыннай дзейнасцю.

Пры жыцці пісьменніцы дом з'яўляўся інтэлектуальным цэнтрам нашага горада. У «Вялікім салоне» нашай зямлячкі праводзіліся творчыя сустрэчы з пісьменнікамі, інтэлігентамі, мастакамі і моладдзю. У гэтым сціплым доме часта можна было сустрэць вядомых вучоных і грамадскіх дзеячаў.

Працягваючы гэту традыцыю, у 2002 годзе прыняў гасцей літаратурна-музычны салон «У пані Элізы». У яго рамках прайшло больш як 20 пасяджэнняў для творчай інтэлігенты, прыхільнікаў творчасці Элізы Ажэшкі: «Яснавальможнай пані Арэшчысе», «Гэты домік даражэй з гадамі (гісторыя дома Э.Ажэшкі)», «Вянок у гонар пані

Элізы», «Каханне ў жыцці Э.Ажэшкі», «Легенды і паданні ў творчасці Э.Ажэшкі» і інш. Адметна тое, што тэматыка вечароў тычынца не толькі жыцця і творчасці Э.Ажэшкі, але і знакамітых дзеячаў культуры, літаратуры і мастацтва Гродзеншчыны. Так, былі праведзены пасяджэнні на наступныя тэмы: «Ю.Ядкоўскі і Гародня», «Чалавек лігендарной біяграфіі: Аляксей Карпюк», «Наднёманскія гады З.Налкоўскай», «Ф.Багушэвіч і Э.Ажэшка», «Усюды частку душы я пакінуў (А.Міцкевіч і Гарадзеншчына)» і інш. Хочацца адзначыць, што пасяджэнні ў літаратурна-музычным салоне праводзяцца на беларускай, польскай і рускай мовах.

Да 100-годдзя з дня смерці пісьменніцы 18 мая 2010 года была праведзена вечарына памяці. Арганізаторамі выступілі ДУК «Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я.Ф.Карскага» і Грамадскае аб'яднанне «Саюз палякаў на Беларусі». Праграма вечарыны ўключала: жалобную службу ў капліцы на каталіцкіх могілках на вул. Антонава, ускладненне кветак на магілу Э.Ажэшкі і да яе помніка, адкрыццё і правядзенне вечарыны «Яна была жывой мудрасцю і чулым сэрцам цэлай эпохі», пасяджэнне салона «У пані Элізы» на тэму «Гэты домік даражэй з гадамі...», прагляд фільма «Душа яе з імем жаночым...».

На вечарыне памяці прысутнічалі прадстаўнікі ўлады, прафесарска-выкладчыцкі калектыв ГрДУ імя Я.Купалы, прадстаўнікі ГА «Саюз палякаў на Беларусі», чытачы бібліятэкі і прыхільнікі творчасці Э.Ажэшкі.

Эліза Ажэшка вельмі любіла дзяцей, і яны адчувалі гэта. Дзеці гарнуліся да яе, як да сонейка, асабліва абяздоленя, сіроты, беспрытульныя. Гарадзенцы не адзін раз бачылі пісьменніцу на вуліцы з заплаканымі дзецьмі на руках. У яе доме з цягам часу стварыўся цэлы дзіцячы пансіён, пераважна з дзяўчынкамі. Пісьменніца сама давала ім ўрокі, надзяляла іх сваімі кніжкамі. Яна адчувала і разумела іх душачкі. Пра сваіх выхаванцаў Ажэшка, кажуць, клапацілася аж пакуль яны не сталелі і выходзілі замуж, але і тады для кожнай з іх у яе з гэтай нагоды знаходзілася тое-сёе і на пасаг. Штогод на Каляды гаспадыня доміка наладжвала свята вакол елкі для дзяцей-сірот. Іграла музыка, гарэлі зіхоткія бенгальскія агні. У канцы вечара Эліза Ажэшка надзяляла ўсіх падарункамі. Сваёй прысутнасцю, дабрынёй яна сагравала свята.

У 2010 годзе беларускім тэлебачаннем быў зняты цыкл даку-

ментальных фільмаў «Зямля беларуская», адзін з якіх распавяддаў пра наш горад Гродна. Некаторыя эпізоды фільма здымаліся ў доме Э.Ажэшкі. Так, на экране гледачы змаглі ўбачыць, як праходзілі Калядныя елкі для бедных дзячей.

Традыцыя правядзення дабрачынных навагодніх елак была адноўлена супрацоўнікамі абласной бібліятэкі ў 2005 годзе. Штогод для дзячей-сірот Лойкаўскага сацыяльнага прытулку, Панямуньскага дзіцячага дома, Дзіцячага дома змешанага тыпу Каstryчніцкага раёна г.Гродна ладзіцца свята. Работнікі бібліятэкі ў касцюмах Дзеда Мароза, Снягуркі, Бабы-Ягі і іншых казачных герояў прадстаўляюць навагоднюю казку. Такія святы запамінаюцца надоўга.

Да Міжнароднага дня абароны дзячей супрацоўнікі юнацкага філіяла сумесна з дзіцячым філіялам з 2003 года праводзяць дабрачынныя акцыі для дзячей-сірот Лойкаўскага сацыяльнага прытулку. Мяніюцца іх назвы («Ад сэрца да сэрца», «Не забыць ніводнае дзіця» і да т.п.), але сутнасць адна - падарыць дзецям свята. Мы знаёмім дзячей з навінкамі літаратуры, праводзім конкурсы, гульні, дорым падарункі. Сяброўства наша працягваецца да сённяшняга дня.

Пасля капітальнага рамонту, 20 сакавіка 2009 года, адбылося адкрыццё інфармацыйна-адукацыйнага цэнтра ДУК «Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я.Ф.Карскага» для дзячей і моладзі, які дае магчымасць атрымаць навейшую інфармацыю на розных носьбітах з выкарыстаннем сучасных інфармацыйных тэхналогій. Для наўедвальнікаў, у tym ліку для інвалідаў, створаны роўныя камфортныя ўмовы для павышэння адукацыйнага ўзроўню, развіцця інтэлекту, таленту і творчых здольнасцяў.

Багаты ўніверсальны фонд: кнігі, часопісы, газеты, відэа- і аўдыякасеты, кампакт-дывскі і іншыя дакументы прадстаўлены на беларускай, рускай і 45 мовах свету.

Захоўваецца калекцыя старадаўнія мастацкай і гістарычнай літаратуры XIX-XX стст., якая ўключае прыжыщёвыя выданні Э.Ажэшкі, Г.Сянкевіча, Ю.Славацкага, Ю. Крашэўскага і інш.

Чытальная зала і канферэнц-зала абсталёваны камп'ютарнай і праектнай тэхнікай для правядзення канферэнцый, семінараў, адкрытых лекцый і ўрокаў, прагляду фільмаў. Створаны аўтаматызаваныя рабочыя месцы для чытачоў, у tym ліку для інвалідаў па зроку, што забяспечвае доступ да сеткі Internet, электронных каталогаў буйнейшых бібліятэк краіны, а таксама электронных баз дадзеных, якія ствараюцца супрацоўнікамі абласной бібліятэкі.

Абслугоўванне чытачоў вядзеца ў аўтаматызаваным рэжыме. Тут працуюць курсы па вывучэнні замежных моў, праводзяцца заняткі па навучанні камп'ютарнай граматнасці. Штодзённа сюды прыходзіць вялікая колькасць моладзі, якая прагнє ведаў.

Цікавасць да славутай пісьменніцы, гарачай патрыёткі наднёманскага краю не згасае і сёння, таму што Э.Ажэшка - своеасаблівы сімвал горада Гродна.

Мы помнім знакамітую зямлячку і гатовы гаварыць ёй «дзякую», «дзенькуе», «спасибо». Таму што Эліза Ажэшка любіла народ, яму яна аддала ўсю шчырасць сваёй душы.

Да сённяшняга дня захаваўся Домік вялікай пісьменніцы, а памяць аб ёй жыве і будзе жыць у сэрцы кожнага гарадзенца.